

Elhunyt Gyergyai Albert

Eletének 88. évében, július 7-én elhunyt Gyergyai Albert állami-díjas író, műfordító, kritikus, a Nagyvilág főmunkatársa, nyugalmazott egyetemi tanár. Temetéséről később intézkednek.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MAGYAR ÍRÓK SZÜVETSÉGE



Gyergyai Albert érdemeit hosszan lehetne sorolni; műfordításai, esszéi, kritikái és egy kissé elfelejtett műfaj, az értékes széproza felélesztése mellett versei, naplója: az Anyám meg a falum s folytatása, A falutól a városig, teszik halhatatlanná nevét. Ezek az alkotások már megjelenésük idején kivívták jelentőségüknek, színvonaluknak megfelelő helyüket az irodalmi köztudatban. Gyergyai munkásságának azonban van egy sajátos területe, amelyik — a közhíttéves képzete szerint — nem vezet a Parnasszusra: a pedagógiai munkássága. Életének nyolcvannyalc évéből ötvenet tanítással töltött el, ami csak akkor szakadt meg, amikor a kényszer, a történelmi kényszerűség jogolytáborba, kényszerpihenőre kárhoztatta: az első világháború idején. Apja is tanító volt a Somogy megyei Nagybagyamban; itt született 1893-ban, itt is tanul az apja iskolamesteri keze alatt, Kapasváron folytatja tanulmányait, majd a budapesti bölcsészkaron szerez magyar-francia szakos diplomát.

Párizsi, lausanne-i diákoskodás után az egyik híres budai középiskolában lesz tanár, s ezzel egy időben az Eötvös Kollégiumnak is meghívott tanára, annak a kollégiumnak, melynek egykor ő maga is diákja volt. A pedagógiai munkássága mellett a húszas évek elején a Nyugatban jelennek meg első tanulmányai, kritikái és vele egy időben fordításai. A Nyugatban francia írókról

írott ciklusából kötetét formált könyve a harmincas évek egyik szenzációja lesz, ezért, valamint Proust-fordításáért háromszor is Baumgarten-díjat kap és a francia becsületrendet. Flaubert Érzelmek iskolája és Bovarynéja kiemelkedő fordítói teljesítmény, a Voltaire-, Gide-, Valéry-fordítások mellett.

Azt is mondhatnánk, hogy szabályos tanári pályafutás az övé, de hatalmas életművében sok a rendhagyó forma: ötvenévesen korábban írott verseit összegyűjti és megjeleneteti, hetvenéves korában két olyan kötetet ad ki, amelynek műfaját maga is nehezen határozza meg: nem napló, nem önéletrajz, hanem emlék és hódolat a szülőföldnek. Az Anyám meg a falum krónika is és lírai album is a gyermekkorból. Folytatása csupán abban különbözik, hogy több benne a meditatív részlet, s talán még abban is, hogy a lírai vonások felerősödnek.

Sok-sok nemzedék tudatát formálta és művelte pályafutása során, a katedrálról közvetlenül, írásaival pedig még szélesebb körben. Műfordításai közelebb hozták hozzánk a nagyvilágot, a francia irodalmat, tanítási módszerei pedig nemcsak megismertették, hanem meg is szerették sokakkal az irodalmat. Érdemeit sok kitüntetés — egyebek között az Állami díj — jelzi, személyiségének valódi nyomát azonban tanítványainak emléke őrzi és fejleszti tovább. S. L.

Nyári igények — nyári szórakozások

Szentendre felé tartva, a rádióban hallottam Szakonyi Károlynak, a Teátrum ideai produkciója átdolgozójának nyilatkozatát, amelyből megtudhattuk, hogy a Mukányi az átdolgozástól ha nem is lett lényegesen jobb, mindenesetre a nyári igényeknek megfelelő könnyű, vidám komédia. Az egyik vidéki nyári színház vezetője úgy vélekedik, hogy az adott közegben csak vígjátékot lehet játszani, a Körszínházban bemutatott A magyarországi fenevad egyik főszereplője pedig a Pesti Műsor riportereinek elmondta, hogy „a nyári színházak főleg a szórakoztatásra hívatottak, arra jöttek létre”.

Hivatkozhatnánk természetesen néhány — főképp egrí és gyulai — példára az utóbbi évekből, amelyek bizonyítanák, hogy a nyári színházakban is arathatnak sikert tragédiák, súlyos tartalmú, tehát semmiképpen sem könnyedén szórakoztató művek. Az a három nyári bemutató viszont, amelyeket a múlt héten láttam, éppen arról tanúskodik, hogy a vígjáték műfajában, a kellemes nyáresti hangulatot pillanatra sem zavaró mulatság közegében is igen különböző művészi minőség jelenhet meg.

Ben Jonson neve például magas színvonalat, de szertelenül keserű komédiát ígér. S A hallgatag hölgy című darab meg is felel ennek a várakozásnak, igaz, a zavartalan szó-

diázást választotta, Andai Györggyel és Verebes Károly pedig e kettő közötti modort játszik. A kulcsszerepet, a hallgatag hölgynek maszkírozott igencsak harsány úrfit Kovács Gyula alakította, aki eleve nem tehetett mást, minthogy a nő játszó férfi figurájában rejlő humort igyekezett kiaknázni. Így azonban természetesen nem lehetett poén, amikor kiderült róla, hogy tényleg nemcsak nem hallgatag, de nem is hölgy.

A Mukányi — Csiky Gergely vígjátéka — szentendrei előadása — s ez a rendező Lengyel György elvitathatatlan érdeme — sokkal egysegebb, noha a színészek itt is több felől jöttek össze, eltérve e játékok sokéves hagyományától. Ez az egyseges és ezáltal idezőjel nélkül kultúráltnak mondható stílus azonban túl sokfelé próbál vágni. Minthogy Bánvártot Mukányi, tulajdon fényét növelendő, társadalmi presztízset emelendő tudós összejevetelt szervez, megcsipkedik a szentendrei nyári játékokat is, holott már az alap-történet önmagában is több irányba csipkelődik egyszerre, mint amennyit a műfaja elbírt. A buta újgazdagon kívül van itt fővárosi zughírlapíró, megvesztegethető főispán és a megvesztegethetőség felül még ármányos, cselszövő unokahúga, van néhány bolond tudós, van idióta cso-

mindaz, amit csinálnak, csinálhatnak, végül is erőltetettnek, mesterkéltnak hat.

Viszont nagyrészt a főszereplőkön múlik, hogy kitűnő a Körszínház ideai produkciója. Igaz, rajtuk kívül a darabon is. A magyarországi fenevadat ugyan nyilván csak azért láthatjuk, mert címében Magyarország szerepel, és Magyarország játszódik. Valójában természetesen semmi igazi köze nincs Magyarországhoz. Lope de Vega mintegy ezeröttszáz drámája közül ez az újonnan felfedezett is — dr. Luis Martínez átültetése, Páskándi Géza fordítása és átigazítása, Kazimir Károly magyar színpadra alkalmazása után — igen jó darabnak tetszik. A húga ármánykodása nyomán trónjáról elűződött, az emberekből kiábrándult és életét az erdők fenevadjaként rablásból tengettő királynő története filozófiai mélységeket idéz.

Kazimir Károly ezúttal igazi drámát állított a Körszínház színpadára, s noha nem mellőzte szokásos produkciószerű olykor itt is felesleges rekvizitumait, megmutatta, hogy a nagy epikus jelenetsorok, képeskönyv előállításában közben sem felejtett el valódi színházat csinálni sem. Pontosan, erőteljesen dolgozza ki a jelenetek ívét, biztos érzékkel fokozza a végkifejlet felé گردülő történet ritmusát, mind torztorzítóbb pillanatokot teremt. Sok ponton pedig szerencsésen illeszt bele a játékba a maga megszokott zenés-táncos-cirkuszos modorát. A fenevad, a macskaszörű ügyességgel, ravaszsággal és erővel küzdő amazon jelleméhez, történetéhez illik is ennek a stílusnak sok eleme.

A siker azonban elsősorban mégis a rendkívül kényes címszerep alakítóján múlik, tehát Voith Áginn. Akinek nemcsak drámái mélységeket kell halk lírával, szenvedélyes gyűlöletet kell kifinomult érzékenységgel párosítania, tehát nemcsak érzelmi végleteket kell kifejeznie, hanem mindehhez a fenevad akrobatikus képességeit is hitelesítenie kell. De nem kevésbé összetett szerep a királylányé sem, aki a szerző szerint maga sem tudja, hogy ember-e vagy állat, fiú-e vagy lány, szóval, aki a természetet igaz, együgyű, megragadóan naiv gyermeke, Szerenci Éva elragadó bájjal, viharos érzelmekkel és mozgékonytalansággal játssza ezt az igazi csitrit. Rajtuk múlik, hogy együtt tudunk érezni a két fenevaddal, hogy izgulni tudunk a sorsukért, hogy szurkolni vagyunk kénytelenek az igazságnak. Az viszont Kánya Katán múlik, hogy erős drámai ellenfél van. Gyönyörű, de fehér fogait kivillantva félelmetesen gonosz, fűrgén és ravaszul kombináló, merészen megrendíthetetlenül küzdő képűtató ő, akit sem a mind súlyosabb nehézségek, sem erkölcsi aggályok nem tudnak megfőrti. A többi színész ugyancsak jó alakítást nyújt, közülük is kiemelkedik még Szirtes Ádám, aki Anglia megtört testű, de törhetetlen erkölcsű királyát méltósággal, s közben bensőséges humorral játssza.

Ez a komédia egyébként csak anynyiban különbözik egy jó tragédiától, hogy szereplői túlélik az igazság kiderülését, részeseinek az igazság örömeiből. A boldog vég, a nyáresti vidámság azonban nem jár sem a gondolati igényességgel, sem a konfliktusok élelnek lecsiszolásával. A nyári igényekhez talán ezeket is hozzásorolhatnánk.

Zappe László



Voith Ági és Kovács István a Lope de Vega-dramában.

rakozás igényének már kevésbé. A szerzőből ezúttal is dől az epe. A cselvígjáték szokásos figurái nála mind a társadalmi képmutatás, az emberi gyengeség és gonoszság különböző változatait testesítik meg. Nemcsak a rászédett vén mániákus, nemcsak a növegyetelt vezető kékhárisnya és pipogya férje, nemcsak a kéjszóvár egyleti hölgy és a gyáva fűzfapoéta, de az őket rászédő, céljaik érdekében egymás ellen kijárató ifjak is. Ben Jonson szemében ez utóbbiak okos, de léha gazemberek.

A Mészöly Dezső és Zombori Erzsébet fordítását magyar színpadra átdolgozó és az előadást rendező dr. Jósfa György nem találta meg ennek a keserű komédiának a hangnemet, stílusát. A bemutatón ráadásul valamelyes nyáriás kidolgozat-lanság, laza ritmus is érezhető volt. Ben Jonson tulajdonképpen egyedül Öze Lajos játssza, tragikusan kétségbeesettnek mutatva a lármát nem tűrő vén embert. A többiek a nálunk szokásos vígjátéki stílusokat hozzák, ki-ki a maga színházából. Juhász Jácint, Vítai András és Lencz György a visszafogottabb, „kulturáltabb”, Schubert Éva és Horváth Gyula a harsányabb, közönségesebb komé-

dagyerekek, s vannak jámbor és talpraesettebb pozitív figurák is.

A történet azonban tele van olyan képtelenségekkel, amelyeket sem a színészi alakítások, sem a térre begördülő vonat, sem a kedves póniók nem feledtethet.

Mégsem ezen múlik elsősorban, hogy nem tudunk igazán jól szórakozni, önfeledten nagyokat nevetni a Mukányi előadásán. Sokkal inkább azon, hogy a helyzetek és jellemek egyaránt kimódoltak, mesterkélten szabványosak, a játék pedig szétfördelt, hogy a darabtól nem várható hatás pótlására hivatott apparátusok, a zenétől a póniig, sok üresjáratot vonnak maguk után, amelyek meg az egy-egy erősebb tréfa nyomán felmelegedő hangulatot is lehűtik. A legfurcsább az, hogy a nézőtérben azokat a figurákat sem tudjuk igazán élvezni, akikre néhány nap múltán visszaemlékezve, úgy érezzük, nevetnünk kellett volna rajtuk. Szabó Gyula eszményi Mukányi lenne, Lontay Margit remek, mint nagy-mama, Gyabronka József pedig mint unoka és csodagyerek. Sunyovszky Szilvia, Moór Marianna, Cseke Péter és Horesnyi László alakítása is emlékezetes. Nem rajtuk múlik, hogy

Gazdag szünidei program Budapest művelődési házaiban

Videoútdió, bábkészítés, freskófestés, restaurálás

Diákoktól népesek ezekben a napokban a főváros művelődési háza. A vakáció hasznos és kellemes eltöltésének változatos lehetőségeit kínálja ifjú látogatóinak a Pataky István Művelődési Központ. Kőbánya kulturális központjában a diákok valamennyi korosztályára gondoltak: a legkisebbek képzőművészeti vezetése vasárnap délelőttként gyurmáznak, formálják az agyagot, edényeket készítenek, rajzversenyeken mérhetik össze tudásukat, a nagyobbak pedig július 20-tól két héten át irodalmi, ének- és szavalóvetélkedőkön mérkőzhetnek meg. Három szak-tábor is várja a fiatalokat a X. kerületben: a zenei, az olvasótábor és a videoútdió; az utóbbin részt vevők megismerkedhetnek a képmagnózással rejtelmével, s önálló filmeket is készítenek.

A Budapesti Művelődési Központ a tanév befejezésétől július 17-ig szervezett napközis foglalkozásokat a környékbeli diákoknak. Az alsó tagozatosok művelődési táborában a programban egyebek közt bábkészít-

tés, kirándulás, játékos matematika-foglalkozás, strandolás: szerepel, s meglátogatják a Nemzeti Múzeumot is. A felsősök a művelődési központ és a Budapesti Történelmi Múzeum szervezte régészeti szaktáborban fel-tárással ismerkednek meg, s ön-álló alkotómunkát is végeznek. Megismerkednek a freskókészítési és -restaurálás fortélyaival is.

A Fővárosi Művelődési Ház mesemozijában legközelebb, július 16-án a Dundiorr és társai című, magyarul beszélt színes rajzfilmvet vetítik. A művelődési ház szakmunkástanulókat és szakközépiskolásokat tömörítő Tarsoly klubja augusztus 10-től 23-ig a tagok részére gölöncsértalálkozót szervez Zebegényben, a Szőnyi István Emlékmúzeum táborában. Gimnazisták és szakközépiskolások részére magyar-országi, matematika, fizika, kémia és történelem tárgyakból, az általános iskolák felső tagozatosai részére pedig orosz- és matematikából szaktanárok vezetésével biztosítják a felkészülést a javítóvizsgára. (MTI)

Anyagi fontolgatások és a munkahelyi művelődés

— Nem minden a pénz — idézem egy évvel ezelőttről a szép nevű Petőfi Zoltánnak a szavait, amelyek a Taurus-beli beszélgetésünkör hangzóttak el. — A nehéz munkával megszerzett jó kereset elköltethető drága szórakozóhelyeken, italozással vagy szerencsejátékkal, például lövésversenyen, mint ahogy bizonyos esetekben tapasztaljuk is. Am eszköze lehet a tartalmasabb életnek, a műveltség gyarapításának; csak hogy erre nevelni, ösztönözni kell az embereket, ami nem kis feladata a munkahelyi közművelődésnek.

E gondot helyenként tetézi, hogy ismét nagyobb számban jelennek meg az üzemekben — különösen a fizikai erőt kívánó munkahelyeken — az általános iskolát felbehagyott fiatalok.

Kétszer is meggondolják

— De miért a munkahelyi eljelje az efféle műveltségi fogyatékos-ságok költéséit? — kérdezték a minap az Ikarus szocialista brigádevetől körében. — Munkaidő-kedvezmény, tanszeresség, órabérlévités, pénzjutalom a tanuláért, mindez a közös alaptól, a többiek által megdolgozott értékekből kerül kiadásra.

Napjainkban persze nagyobb a költségek, kiadások súlya, jelentősége a közművelődésben, mint korábban. Kétszer is meggondolják, hogy mire fordítsák az anyagi eszközöket. A Ganz Művekben gazdasági vezetőbizonygatták, nem sajnálják a pénzt a munkahelyi

művelődéstől, a szakmai képzéstől különösen nem. De aligha helyénvaló, hogy az exportrendelések jobb teljesítésére műszerészszakmunkás-tanfolyamokat szerveztek, s a végzett emberek közül nem egy a szolgáltatásban, szövetkezeteknél, kisiparosoknál helyezkedett el.

— Mutatja ez a helyzet is, hogy az oktatás, a művelődés, a nevelés valóságos egységet feltételez — mondta Márki Zoltán, a pártbizottság titkára. — A nevelésben pedig mindig legyen benne a válasz a mi-értrekre, igyekezzünk hatni az emberek értelmére és érzéseire, hogy a megszerzett tudás, műveltség, különösen amit a közönség biztosít, részben a közönségé is legyen, mivel igényt tart a „kamataira”.

A munkahelyi művelődés, a szocialista brigádmozgalom és az üzemi demokratizmus nem csekély eredménye, hogy a gazdasági, vállalati vezetők túlnyomó többsége összetartozónak érzi már a szakmai és általános műveltséget. Jellemzőként idéznék a Csepel Művek Szerszámgépgyárának műszaki igazgatóját: „Kétségtelen, meghatározó a szakmai műveltség, a munka finomsága a szerszámgépek készítése közben már jóformán művészi szintre emelkedik. Különösen, amikor bizonyos alkatrészeknél mindössze két mikron lehet a hibátűrés... Így dol-

gozni csak olyan közegben lehet, amelyben egymás gondolatait, belső rezdüléseit is érzékelik az emberek.” Mindehhez pedig meghatározónak tartja a zene, a versek, a képzőművészetek nyújtotta élményhatást.

Akik többre vágnak

Ilyesfajta megfontolásból honosított meg a Medicor Röntgenyárában az élő magyar irodalom megismerésének, értésének rendszere, pályázatok meghirdetése útján. Különösen sikeresek a verselemzések, mit értenek meg a brigádtagok a modern költészetből, mit fogadnak el avagy utasítanak el, s mindezt a faliújságokra kitűzött dolgozatok tartalmazzák. Van ennek köze a röntgengépgyártáshoz? — kérdezhetné bárki. Közvetlenül nyilvánvalóan nincs, de érdelemgazdagító, személyiség- és széperzéskformáló, közéleti érdeklődést felkeltő szerepe annál inkább, amely végső soron a lírai világ problematikája után a munkahely, a termelés, a szakmai kérdések mélyebb összefüggéseit készíti kutatni.

Manapság mindenütt számolnak, osztanak, szoroznak, miként is legyen elegendő a közművelődésre szánt pénz. Elfordul, hogy több feleslegesnek ítélt tétel törölnek a költségvetésből, ám elfordul, hogy szükségessé, értékesé is. Megdrágult az

energia, az üzemanyag, mégsem jó dolog, ha ezen a címen nem engedélyezik a gyári autóbussz használatát brigádkirándulásokra, különösen, ha azok a szervezett ismeretterjesztést, az országjárást, az épülő szocialista jelen megismertetését szolgálják.

— Sok emberrel ismerkedtem meg, amióta a gyárban dolgozom — emlékezett Kovács Lajos géplakatos a Danuviában —, s úgy találtam, a lelke mélyén mindegyik valami többre vágyott, és nem elsősorban anyagiakban vagy előmenetelre. Inkább megfejteni minél többet a „nagy titokból”, ami az emberek sorsát, életét formálja, alakítja. Nos, ez a titok bennünk van, saját szándékainkban, cselekvésünkben, ám hogy valóban felfedezzük, az irodalom segítségével kell hozzá. Nálunk a precíziós öntő-ében két öntés között mindig adódik vagy ötven perc, amikor nyugodt-talban beszélgethetünk. Ilyenkor szoktam én szóba hozni a könyveket, amelyeket éppen olvasok. S ha elégségszinesen beszélnek rólok, mások is elolvassák, vagy azokat, vagy másokat.

Jóizű beszélgetések élménye

S Kovács Lajos e törekvéssel sincs egyedül. Hozzá hasonlókkal találkoztam az Ikarusban, a Ganz-Mávgabban, a Kőbányai Gyógyszerárú-

gyárban s még egyebütt, olyanokkal, akik nem tudják magukban tartani az irodalmi, művészeti élményeket egy-egy könyv vagy színházi előadás, film megtekintése után. Az efféle közlések, eszmecsereket teheti szervezettebbé a klubkönyvtár, az ifjúsági klub, ahol van, a művelődési ház, s a jóizű beszélgetések emléke maradó, barátságokat sző.

De hogyan kell vezetni egy ilyen beszélgetést, hogyan szervezzék meg a baráti találkozót, felkészülést, olvasmányok szempontjából? Már nem csupán a hivatásos népművelőkre számítanak a brigádmozgalomban. Több helyen, mint a Medicor Műveknél, a BHG Híradástechnikai Gyárában és másutt a szakszervezeti bizalmiak, brigádevetők rendszeres továbbképzésében helyet kapnak a munkahelyi közművelődés módszertani tudnivalói is. Így aztán e tiszttegyviselőkből szinte észrevétlenül kulturális nevelő emberek, népművelők lesznek.

Nos, a tartalmi munka a közművelődésben is minőségi változást kíván, ember, tudat-, életmódformálást. S ha nem adatokkal, statisztikai kimutatásokkal akarják bizonyítani a nevelés „hatékonyaságát”, illetőleg az elköltött forintok összegével, az előadók és előadások, a hallgatók számával, hanem az emberek műveltségének valóságos gyarapodásával, amely a közönség, a szakmai gondok iránti odaadásban fejeződik ki, az számít igazi eredménynek.

Gede Márton